

Met vrez en beven

Een onderzoek naar de rol van diverse actoren in het leven van mensen met mentale problemen naar aanleiding van aardbevingen in de provincie Groningen.

Bron: nl.sott.net (2016)

Door Karl Sluiter - S2222604
Bachelor Sociale Geografie en Planologie
Rijksuniversiteit Groningen - Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen (FRW)

september 2015 tot en met januari 2016

Met dank aan mijn begeleiders, M. M. Bakema MSc, G. van Campenhout MSc en Prof. Dr. D. Strijker

Aantal woorden: 7426

Inhoud

Samenvatting		pagina 3
Hoofdstuk 1:	Inleiding	pagina 4-6
<i>Hoofdstuk 1.1:</i>	<i>Aanleiding</i>	pagina 4
<i>Hoofdstuk 1.2:</i>	<i>Probleemstelling</i>	pagina 5
<i>Hoofdstuk 1.3:</i>	<i>Opbouw van de thesis</i>	pagina 6
Hoofdstuk 2:	Theoretisch kader	pagina 7-8
<i>Hoofdstuk 2.1:</i>	<i>Gevolgen van aardbevingen</i>	pagina 7
<i>Hoofdstuk 2.2:</i>	<i>De rol van geloof en de kerk</i>	pagina 7
<i>Hoofdstuk 2.3:</i>	<i>De rol van sociaal kapitaal</i>	pagina 7-8
<i>Hoofdstuk 2.4:</i>	<i>Zelfredzaamheid van burgers</i>	pagina 8
<i>Hoofdstuk 2.5:</i>	<i>Theoretische discussie</i>	pagina 8
Hoofdstuk 3:	Methodologie	pagina 9-11
<i>Hoofdstuk 3.1:</i>	<i>Keuze voor methodes van onderzoek</i>	pagina 9
<i>Hoofdstuk 3.2:</i>	<i>Uitvoer van enquêtes</i>	pagina 9-10
<i>Hoofdstuk 3.3:</i>	<i>Uitvoer van interviews</i>	pagina 10
<i>Hoofdstuk 3.4:</i>	<i>Analyse van verzamelde data</i>	pagina 10-11
Hoofdstuk 4:	Resultaten	pagina 12-20
<i>Hoofdstuk 4.1:</i>	<i>Mentale problemen naar aanleiding van aardbevingen</i>	pagina 14-15
<i>Hoofdstuk 4.2:</i>	<i>Instanties die een rol kunnen spelen</i>	pagina 15-16
<i>Hoofdstuk 4.3:</i>	<i>Beoordeling van instanties</i>	pagina 16-18
<i>Hoofdstuk 4.4:</i>	<i>De specifieke rol van de kerk</i>	pagina 18-20
Hoofdstuk 5:	Conclusie en discussie	pagina 21-22
Literatuurlijst		pagina 23-24
Bijlage 1	Vragenlijst enquête	pagina 25-28
Bijlage 2	Format interviews	pagina 29
Bijlage 3	Transcript geïnterviewde 1	pagina 30-33
Bijlage 4	Transcript geïnterviewde 2	pagina 34-37
Bijlage 5	Transcript geïnterviewde 3	pagina 38-40
Bijlage 6	Conceptueel model	pagina 41
Bijlage 7	Format mail werven respondenten interview	pagina 42

Samenvatting

Welke actoren spelen een rol in het leven van mensen met mentale problemen naar aanleiding van de aardbevingen in de provincie Groningen, en welke rol speelt de kerk daar specifiek in? Voorgenoemde vraag staat centraal in het uitgevoerde onderzoek. Middels enquêtes onder de bevolking van het aardbevingsgebied en middels interviews met predikanten van kerkelijke gemeentes in het gebied wordt in dit onderzoek deze vraag beantwoord.

Onderzochte actoren zijn overheidsinstanties zoals gemeentelijke spreekuren en de Gemeentelijke Gezondheidsdienst, maar ook een semi-overheidsinstantie als de Nederlandse Aardolie Maatschappij. Naast deze overheidsinstanties is een particuliere partij opgenomen in dit onderzoek en is respondenten gevraagd naar de rol van een kerkelijke gemeente in hun leven. Bijna alle onderzochte actoren krijgen van de respondenten in de enquête een kleine rol toebedeeld. Slechts de kerken vertonen een hiervan afwijkend beeld.

Vanuit de kerken worden op dit moment weinig initiatieven gestart om mensen te helpen, mede omdat er volgens de ondervraagde predikanten weinig vraag naar is. Dit kan voortkomen uit de zelfredzaamheid van de burger zoals beschreven door onder andere Boutellier en Van Steden (2010). De kerk speelt echter wel een rol in de opbouw van sociaal kapitaal. Respondenten in zowel de enquêtes als de interviews geven blijk van waardering voor onderling sociaal contact, zoals ook beschreven door Aldrich (2013). Het feit dat er geen tot weinig initiatief getoond wordt vanuit de kerken, geeft niet aan dat er door respondenten geen waardering voor kerkelijke gemeenten wordt uitgesproken.

De rol van diverse actoren in het leven van mensen is vanuit dit onderzoek klein te noemen, met slechts een afwijkend patroon voor kerkelijke gemeentes. Dat deze waardering vooral voortkomt uit het concept van sociaal kapitaal en niet vanuit gestarte initiatieven door de beoogde gemeenten is in het kader van oplossingsgerichtheid vanuit kerken, zoals beschreven door Hurst et al. (2008), opvallend te noemen.

Het onderzoek richt zich op het gehele aardbevingsgebied in de Nederlandse provincie Groningen. Door de relatief kleine steekproefgrootte van $N = 50$ voor de enquêtes en $N = 3$ voor de interviews kan het onderzoek niet als representatief voor de gehele populatie beschouwd worden.

Steekwoorden: aardbevingen, mentale problemen, sociaal kapitaal, kerken.

Hoofdstuk 1 - Inleiding

Hoofdstuk 1.1 - Aanleiding

De Nederlandse provincie Groningen heeft in recente jaren steeds vaker te maken met aardbevingen (KNMI, 2016). Deze bevingen, het zij in lichte dan wel zwaardere vorm, zijn volgens het Staatstoezicht op de Mijnen voor het grootste deel het gevolg van jarenlange boringen in de Groningse bodem (SodM, 2013). In het jaar 1959 werd door de Nederlandse Aardolie Maatschappij een groot gasveld ontdekt bij de plaats Kolham, gemeente Slochteren (Van der Voort & Vanclay, 2014). Dit aardgasveld is vanaf 1963 gebruikt om te leveren voor onder andere binnenlandse energievraag. De NAM is verantwoordelijk voor de gaswinning in het gebied, waardoor de aardbevingen ontstaan (Van der Voort & Vanclay, 2014).

Op TV, in kranten en op nieuwssites als NU.nl, NRC.nl en NOS.nl verschijnen met regelmaat van enkele keren per week berichten die te maken hebben met de aardbevingen in de provincie Groningen. Het gaat hierbij over berichten over nieuwe bevingen, rechtzaken en updates over gesprekken tussen verschillende actoren. Onder bewoners van het gebied heerst angst, stress, slapeloosheid en depressie als gevolg van de aardbevingen (Van der Voort & Vanclay, 2014). Voor deze zogenaamde mentale problemen kan hulp ingeschakeld worden bij diverse instanties. In speciale gevallen biedt de Nederlandse Aardolie Maatschappij burgers de mogelijkheid om extra compensatie te ontvangen voor bijvoorbeeld medische of mentale problemen (Vangnet voor Bijzondere Situaties, 2016). Ook gemeenten zetten zich in om problemen op te lossen, bijvoorbeeld via de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) of via een gemeentelijk spreekuur. Bewoners kunnen bij laatstgenoemde terecht met uiteenlopende klachten die betrekking hebben op de gevolgen van aardbevingen. In het geval van mentale klachten kan echter ook het geloof voor mensen een oplossing bieden, in de vorm van de steun die ze ervaren (Hurst et al., 2008).

"Religious belief is considered an important contextual factor in how people understand and respond to environmental hazards" (Mitchell, 2000, p. 25). Omdat aardbevingen te beschouwen zijn als *environmental hazards*, is bovenstaande quote een aanleiding voor het uitgevoerde onderzoek. Geloven is een manier van omgaan met bepaalde problemen, en de kerk kan hierin een rol spelen. Geloven, en daarmee het eventueel bezoeken van kerken, en cultuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden (Banard, 2005). In dit onderzoek wordt onderzocht welke rol mensen die in aardbevingsgebied wonen toekennen aan diverse actoren, en specifiek aan de kerk. Ook is er met predikanten van kerken gesproken om te onderzoeken welke maatregelen de kerken nemen om hun bezoekers of leden te helpen met problemen die optreden naar aanleiding van de aardbevingen.

Het bezoek van een religieuze dienst (in een kerk, synagoge, moskee, of iets dergelijks) is vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw hard gedaald. Zo ging in 1971 nog 37 procent van de Nederlandse bevolking regelmatig (minstens één keer per maand) naar een religieuze dienst. In 1999 was dit gezakt tot 23 procent, en in 2014 tot 16,4 procent (CBS, 2016). Geloven en kerken lijken steeds meer relevantie te verliezen. Hoewel de kerk landelijk gezien een steeds minder grote rol speelt kan het voor het individu een grote rol spelen. Geloven is een belangrijke culturele factor (Banard, 2005) en kerkbezoekers die te maken hebben met bevingen kunnen belangrijke steun vinden in hun geloof (Mitchell, 2000).

Hoofdstuk 1 - Inleiding

Hoofdstuk 1.2 - Probleemstelling

In dit onderzoek wordt onderzocht welke rol diverse actoren spelen in het leven van mensen in aardbevingsgebied in de provincie Groningen. Onder andere de Gemeentelijke Gezondheidsdienst en de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) bieden hulp aan mensen met lichamelijke dan wel mentale schade naar aanleiding van de aardbevingen. Daarnaast wordt in dit onderzoek onderzocht hoe kerkelijke instellingen omgaan met problematiek die optreedt naar aanleiding van aardbevingen die in het gebied waar de instelling actief is plaatsvinden. Ook wordt onderzocht welke rol de bezoeker van de kerk aan het instituut toedicht, in relatie tot de aardbevingsproblematiek. Een veel voorkomend gevolg van aardbevingen is fysieke schade aan gebouwen (Decanini et al., 2014). Dit onderzoek richt zich echter op problemen die niet van deze aard zijn, maar op zogenaamde meer mentale problemen. Voorbeelden hiervan zijn de reeds genoemde angst, slapeloosheid of stress (Lindell & Prater, 2003; Van der Voort & Vanclay, 2014).

De geformuleerde hoofdvraag luidt: **"Welke rol spelen diverse actoren in het leven van mensen met mentale problemen als gevolg van de aardbevingsproblematiek in de provincie Groningen en welke rol speelt de kerk hier specifiek in?"**

Onder mentale problemen worden diverse lichamelijke klachten gedefinieerd zoals die zijn beschreven door Lindell & Prater (2003) en Van der Voort & Vanclay (2014). Onder diverse actoren worden een aantal instanties verstaan, zoals de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD), de Nederlandse Aardolie Maatschappij, een gemeentelijk spreekuur en een kerkelijke gemeente.

Het beantwoorden van de hoofdvraag die voor het onderzoek is opgesteld gebeurt middels beantwoording van een aantal deelvragen die later in deze thesis terug zullen komen. De vragen zijn als volgt opgesteld:

Deelvraag 1 - Welke mentale problemen kunnen mensen ondervinden als gevolg van aardbevingen?

Deelvraag 2 - Welke instanties spelen een rol in het bestrijden van de mentale problematiek die optreedt naar aanleiding van de aardbevingen?

Deelvraag 3 - Hoe wordt de rol van de diverse instanties door inwoners van het gebied beoordeeld?

Deelvraag 4 - Welke rol speelt specifiek de kerk in de genoemde problematiek en hoe wordt deze rol door bezoekers dan wel predikanten beoordeeld?

Om het onderzoek een geografische benadering te geven is gekozen voor een onderzoek naar diverse actoren die in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen actief zijn. Hieronder zijn maatschappelijke instellingen, gemeentelijke instellingen en kerken.

Hoofdstuk 1 - Inleiding

Hoofdstuk 1.3 - Opbouw thesis

De thesis is opgebouwd aan de hand van vier deelvragen. De deelvragen hebben beantwoording van de opgestelde hoofdvraag ten doel. Allereerst zal in hoofdstuk 2 het theoretisch kader geschetst worden. Welke literatuur en andere relevante informatie is reeds te vinden over het onderwerp van het onderzoek? Naast wetenschappelijke literatuur wordt ook gebruik gemaakt van nieuwsberichten over het onderwerp. De verzamelde data, zoals beschreven bij het onderdeel resultaten, wordt geanalyseerd aan de hand van deze reeds verschenen literatuur.

Na het theoretisch kader volgt in hoofdstuk 3 de methodologie. In dit deel van de thesis wordt beschreven op welke manier de data verzameld is en waarom voor deze manier van dataverzameling is gekozen. De manier van verzameling vloeit voort uit de gestelde hoofdvraag van het onderzoek. Het hoofdstuk methodologie is opgebouwd uit vier verschillende deelhoofdstukken.

Na dit onderdeel volgt in hoofdstuk 4 het onderdeel resultaten. In dit onderdeel worden de resultaten uit de enquête en de interviews gepresenteerd. Tevens wordt een toelichting op de verzamelde data gegeven en worden eventuele problemen die tijdens de dataverzameling aan het licht zijn gekomen gepresenteerd. De toelichting op de verzamelde data wordt gegeven vanuit de reeds verschenen literatuur, maar ook op basis van ervaringen die opgedaan zijn tijdens het veldonderzoek.

Aan het eind van de thesis volgt in hoofdstuk 5 een conclusie. In deze conclusie wordt een antwoord gegeven op de gestelde deelvragen. Tevens volgt een antwoord op de hoofdvraag die in het onderzoek centraal staat. Daarnaast worden op- en aanmerkingen die te plaatsen zijn bij het onderzoek hier weergegeven. Ook volgen aanbevelingen voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 2 - Theoretisch kader

Hoofdstuk 2.1 - Gevolgen van aardbevingen

Aardbevingen kunnen verschillende gevolgen hebben. Scheuren in huizen, instortende gebouwen en schade aan infrastructuur zijn hiervan voorbeelden (Decanini et al., 2014). Naast deze zogenaamde materiële schade kunnen aardbevingen ook immateriële schade aanrichten. "*Disasters can cause a wide range of negative psychosocial responses. These include psychophysiological effects such as fatigue, gastrointestinal upset, and tics, as well as cognitive signs such as confusion, impaired concentration, and attention deficits. Psycho-social impacts include emotional signs such as anxiety, depression, and grief, as well as behavioral effects such as sleep and appetite changes, ...*" (Lindell & Prater, 2003). De hierboven beschreven mentale effecten van rampen, waaronder aardbevingen geschaard kunnen worden, zijn meer bekend in reeds bestaande literatuur. Ook Van der Voort & Vanclay halen effecten aan die reeds door Lindell & Prater genoemd zijn. In hun uitgebreide studie over de specifieke casus van de aardbevingen in de provincie Groningen noemen ze onder andere stress en angst als gevolgen van eventueel ontstane problematiek (Van der Voort & Vanclay, 2014). De theorie dat aardbevingen naast fysieke problemen ook mentale problemen met zich meebrengen is het startpunt voor het uitgevoerde onderzoek.

Hoofdstuk 2.2 - De rol van geloof en de kerk

De kerk en het geloof spelen al sinds mensenheugenis een belangrijke rol in het leven van mensen. Dat deze rol de afgelopen jaren sterk is afgenomen (CBS, 2016), neemt niet weg dat het voor sommige mensen nog steeds een belangrijk steunpunt is. Geloven en de rituelen en gebouwen die daar bijhoren zijn belangrijke componenten voor het vormen van een cultuur (Banard, 2005). Banard stelt dat niet alleen de wetenschap de heersende cultuur weerspiegelt, maar dat ook theologische praxis in dynamische relatie tot cultuur staat (Banard, 2005). "... in de cultuur gaat het vooral om de productie van *betekenis*, van zingeving die aan sociologische, economische, religieuze en antropologische, esthetische tendensen of *facta* wordt toegekend" (Banard, 2005, naar Geertz, 1993). Het begrijpen van lijden is een eigenschap van mensen, die tijd, plaats, cultuur en geloofstraditie overstijgt (Chester, 2005). In het geval van mentale klachten zoals die eerder genoemd zijn, kan de kerk een oplossing bieden (Hurst et al., 2008). Zij beschrijven een case waarin mensen een op geloof gebaseerd *Steps to Freedom* programma volgen, waarna een significante afname van het aantal mentale problemen blijkt. Dit programma is aangeboden door een interkerkelijke geloofsorganisatie, genaamd *Freedom in Christ Ministries* (Hurst et al., 2008).

Hoofdstuk 2.3 - De rol van sociaal kapitaal

Naast diverse actoren die een rol spelen in hulp bij problemen naar aanleiding van aardbevingen, is ook sociaal kapitaal een belangrijk concept. Aldrich (2013) gebruikt de orkaan Katrina uit 2005 als voorbeeld ter ondersteuning van zijn theorie. Na deze grote ramp herstelde New Orleans zich relatief snel door de steun die mensen aan elkaar hadden. Het feit dat mensen elkaar goed kennen, elkaars telefoonnummer hebben, en met elkaar kunnen mailen zorgt dat men elkaar in de gaten kan houden. Sociaal kapitaal werkt op een manier waarbij mensen steun en verzekering hebben van het feit dat er op ze gelet wordt. Het investeren in elkaar, in relaties met burens, vrienden, en gemeenteleden zorgt ervoor dat men sociaal kapitaal opbouwt (Aldrich, 2013). Onderzoek van Komproue & Wind (2012) toont verder aan dat een sociale context kan beschermen tegen aan rampen gerelateerde problemen: "... in a

community with high social capital the post-disaster reality was less demanding for individual psychosocial resources" (Komproe & Wind, 2012) Een verhoogd sociaal kapitaal geeft een verlaagde vraag naar hulpbronnen tegen psychische problemen. Een goed sociaal kapitaal kan dus de schade na een ramp beperken en eventueel helpen deze schade te herstellen. *"It is social infrastructure (sociaal kapitaal, red.) and not physical infrastructure that drives recovery and resilience in any community"* (Aldrich, 2013).

Hoofdstuk 2.4 - Zelfredzaamheid van burgers

De Nederlandse overheid dringt aan op maatregelen om de zelfredzaamheid van de Nederlandse burger te vergroten (Kolen, 2010). Dit, omdat het voor de overheid onmogelijk is alle benodigde zorg, op tijd, te leveren. De overheid blijft daardoor niet in gebreke, maar het is praktisch onmogelijk om in de korte tijd die bij een ramp voorhanden is alle hulpverleningscapaciteit bijeen te brengen (Helsloot & Ruitenbergh, 2004). Samenwerken aan veiligheid is in de afgelopen jaren belangrijk geworden in Nederland. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de Nederlandse burger, die zijn verantwoordelijkheid moet nemen (Boutellier & Van Steden, 2010). Het feit dat de Nederlandse overheid zelfredzaamheid en zelforganisatie van burgers belangrijk vindt, zorgt ervoor dat allerlei actoren een grotere rol gaan spelen. Voorbeelden hiervan zijn buurthuizen en sportclubs, maar ook de genoemde kerkelijke betrokkenheid kan een rol spelen.

Hoofdstuk 2.5 - Theoretische discussie

Aardbevingen kunnen een grote impact hebben op mensenlevens. Naast schade aan onder andere hun woning (Decanini et al., 2014) kunnen mentale klachten optreden. Deze klachten uitend zich in onder andere slapeloosheid, stress, vermoeidheid en angst (Lindell & Prater, 2003; Van der Voort & Vanclay, 2014). Diverse theorieën liggen ten grondslag aan het oplossen van mentale problemen naar aanleiding van de genoemde aardbevingen. Twee van deze theorieën, namelijk 'zelfredzaamheid van burgers' en 'sociaal kapitaal' liggen in het gebied van voorkoming van de mentale problemen. De theorie over het geloof en de kerk liggen in het oplossingsgerichte gebied. De zelfredzame burger dient volgens de Nederlandse overheid samen te werken met andere burgers, in bijvoorbeeld een buurthuis of sportclub (Boutellier & Van Steden, 2010). Een kerkelijke gemeente is ook één van de instanties die een rol kan spelen voor de zelfredzame burger. Via kerkelijke instanties aangeboden initiatieven kunnen gebruikt worden ter oplossing van mentale problemen, zoals beschreven door Hurst et al. (2008). Aldrich (2013) stelt dat investeren in elkaar zorgt voor een opbouw van sociaal kapitaal. Het sociaal kapitaal dat verhoogd wordt door het participeren in een kerkelijke gemeente speelt daarmee een rol in het voorkomen van mentale problemen. Komproe & Wind (2012) geven aan dat de vraag naar mentale hulp afneemt naarmate het sociaal kapitaal hoger is.

Zie voor een grafische weergave bijlage 6.

Hoofdstuk 3 - Methodologie

Hoofdstuk 3.1 - keuze voor methodes van onderzoek

Het uitgevoerde onderzoek heeft twee onderdelen. Allereerst is onderzocht welke rol diverse actoren hebben in het leven van mensen die in aardbevingsgebied wonen. Om deze rol te onderzoeken is een enquête opgesteld die zowel digitaal als fysiek is afgenomen onder respondenten in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen. Clifford et al. (2010) stellen dat een enquête geschikt is om informatie te verzamelen over de karaktereigenschappen, gedragingen en meningen van een populatie over een bepaald onderwerp.

Voor het onderzoek naar de specifieke rol van de kerk is een *interview guide* opgesteld die gebruikt is bij het afnemen van interviews met een aantal predikanten uit kerken in het aardbevingsgebied in de provincie Groningen. Interviews geven de mogelijkheid informatie te ontdekken over het standpunt en de ervaring van de geïnterviewde over het onderwerp. Voor het uitvoeren van de interviews is een *semi-structured* interview opgesteld, zoals aangeraden door Clifford et al. (2010). Het *semi-structured* interview geeft de onderzoeker de mogelijkheid vragen te stellen die hij van belang acht voor de voortgang van het onderzoek, maar daarnaast is er een mogelijkheid tot het stellen van vragen die afwijken in gevallen waar dat nodig is, bijvoorbeeld als een respondent afwijkende patronen aangeeft die voor het onderzoek als relevant beschouwd worden. Onder andere Barriball & White (1994) vermelden dat deze manier van dataverzameling daarom geschikt is. De vragen in het interview voldoen aan de criteria die door McNamara (2009) zijn opgesteld. Deze eisen zijn de volgende: de vragen dienen 'open' te zijn, respondenten moeten hun eigen woorden kunnen kiezen, de vragen moeten zo neutraal mogelijk zijn, er moet één vraag per keer gesteld worden en de formulering moet duidelijk zijn (McNamara, 2009, in: Turner, 2010). De *interview guide* is als bijlage¹ bijgevoegd bij deze thesis.

Voor het beantwoorden van de eerste twee deelvragen is gebruik gemaakt van literatuur en internetonderzoek. Via zoekmachines is gezocht naar instanties die mensen met mentale problemen naar aanleiding van de aardbevingen helpen. De mogelijke mentale gevolgen van de aardbevingen zijn uit zowel literatuur als internetonderzoek gefilterd (Lentis, 2016; Lindell & Prater, 2003; Van der Voort & Vanclay, 2014).

Hoofdstuk 3.2 - uitvoer van enquêtes

Vooraf is een vragenlijst opgesteld die aan alle respondenten voorgelegd is. Allereerst zijn enkele eigenschappen van de respondent bevraagd die een rol kunnen spelen in de uitkomsten van het onderzoek. Omdat het onderzoek over mentale problemen gaat mag de geënquêteerde op geen enkele manier in de thesis te identificeren zijn. Deze anonimiteit is één van de eisen, zoals gesteld door Clifford et al. (2010). Vragen naar de woonplaats van de respondent is relevant omdat hieruit te herleiden valt of die persoon in het beoogde onderzoeksgebied woont. Een vraag over de postcode van de respondent is weggelaten omdat een persoon op basis van zijn of haar postcode, in combinatie met bijvoorbeeld een inkomen, geïdentificeerd kan worden.

Na de persoonseigen kenmerken is gevraagd naar de rol die diverse actoren spelen in het leven van de respondent. De respondent geeft op een schaalbalk aan welke rol een bepaalde actor X voor hem of haar speelt. Deze schaalbalk loopt van één tot vijf, van 'geen rol' tot 'een zeer grote rol'. Na deze schaalbalk kan de respondent aangeven

¹ Zie bijlage 2

waarom hij of zij deze rol toedicht aan de genoemde actor. De enquête is als bijlage² bij deze thesis gevoegd.

Voor het verzamelen van data voor dit specifieke onderzoek is gekozen om op straat te enquêteren onder inwoners van het aardbevingsgebied. Op deze manier zijn respondenten eenvoudig door de onderzoeker te benaderen en kan hen de opgestelde vragenlijst voorgelegd worden. Vooraf is niet eerst gevraagd naar de eventuele aanwezigheid van mentale problemen, omdat dit voor respondenten een te persoonlijke vraag kan zijn. Om een beeld te kunnen schetsen van de rol van diverse instanties in aardbevingsgebied zijn respondenten gevraagd die überhaupt in het aardbevingsgebied wonen. Een actor die voor een respondent geen rol speelt, is voor de onderzoeker namelijk ook van waarde.

De mentale problematiek blijkt voor mensen op straat moeilijker te bespreken dan mensen die de enquête online invullen. De reacties van de online respondenten zijn vaak meer uitgebreid dan de reacties op straat. Onder andere het tijdstip van het veldwerk is bepalend voor de reacties die respondenten geven. Voor dit onderzoek is gekozen om op een druk punt in dorpen te gaan staan, bij een supermarkt. Tijdens het onderzoek bleek dat respondenten rond lunchtijd vaak weinig tijd hebben om mee te werken aan het onderzoek en zijn de reacties kort.

Hoofdstuk 3.3 - uitvoer van interviews

De keuze voor de respondenten die deelnemen aan het interview is relatief willekeurig gemaakt. Overéénkomstige factor bij de keus voor de respondenten is hun beroep en woongebied. Ze zijn allen predikant in een kerkelijke gemeente waarvan het kerkgebouw in aardbevingsgebied in de provincie Groningen staat. Voor het vinden van respondenten is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van een vooraf opgestelde mail die aan zo'n tien predikanten in het gebied is gestuurd.³ Enkele predikanten gaven aan niet mee te kunnen werken, drie predikanten werden na enig mailverkeer en telefonisch contact bereid gevonden mee te werken aan het onderzoek. De interviews werden afgenomen bij de predikanten thuis.

De keus voor het interviewen van een predikant is gemaakt om de reden dat een predikant in zijn of haar werk veel te maken heeft met gesprekken met gemeenteleden, alsook met het bijwonen van gesprekken tussen allerlei instanties die zich in een kerkelijke gemeente bewegen. De predikant is daarom een geschikte respondent voor het onderzoeken van de rol van de kerk in het leven van mensen. Voorafgaand het interview werden de participanten verzekerd van het feit dat de verzamelde data vertrouwelijk en anoniem behandeld zou worden, en tevens zo zou worden opgeslagen (Clifford et al., 2010).

Hoofdstuk 3.4 - analyse van verzamelde data

De data in de uitgevoerde enquête wordt in het algemeen als goed beschouwd. Zoals reeds aangegeven is de op straat verzamelde data van mindere kwaliteit. De data is geanalyseerd op basis van de door de respondenten aangegeven rol. Alle door de respondenten gegeven reacties naar aanleiding van hun keus voor een bepaalde rol zijn gelezen en alle opvallende reacties genoteerd voor verdere verwerking. In het algemeen betekent een grotere gekozen rol voor een actor een meer uitgebreide reactie door de respondent.

² Zie bijlage 1

³ Zie bijlage 7

De kwaliteit van de data van de interviews wordt als goed beoordeeld. De opnamen van het interview zijn goed gelukt en daarnaast goed te transcriberen. De transcripten zijn als bijlage toegevoegd aan de thesis.⁴ De van tevoren opgestelde vragen bleken bij twee van de drie respondenten niet goed uit te pakken. Omdat ze in eerdere vragen reeds aangegeven hadden weinig tot geen initiatieven in hun gemeente te zien, waren de latere vragen minder relevant. Desondanks is door doorvragen van de onderzoeker relevante informatie naar boven gekomen.

Bij het transcriberen en coderen van de interviews is getracht een aantal verschillende categorieën van codes te gebruiken. Zo waren er codes voor 'gevoelens van mensen', 'gevolgen bij mensen', 'initiatieven' en 'ideeën van predikanten'. Ook veel losse opmerkingen die voor het onderzoek relevant geacht werden zijn in een categorie geschaard. Omdat de onderzoeker de rol van de kerk onderzoekt is gekozen voor deze codering van 'problemen', 'initiatieven' en 'gevoelens'.

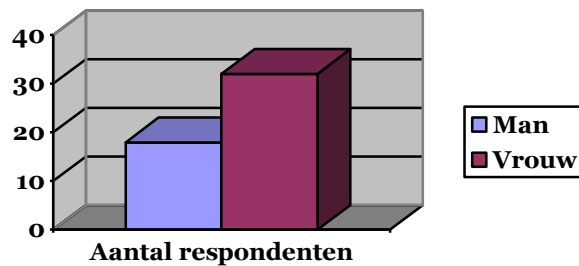
⁴ Zie bijlage 3, 4 en 5

Hoofdstuk 4 - Resultaten

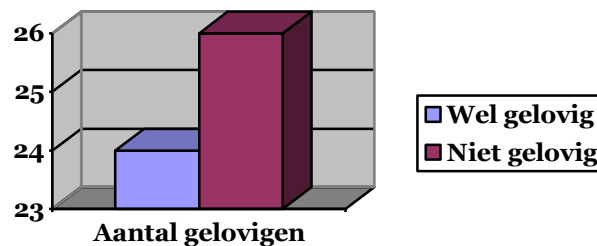
Het aantal respondenten dat de enquête heeft ingevuld is vijftig. Hier volgen enkele kenmerken van deze groep van vijftig respondenten.

De N = 50 bestaat uit 18 mannen en 32 vrouwen. Van deze respondenten beschouwen 25 respondenten zichzelf als gelovig. Zie voor een grafische weergave de grafieken 1 en 2 hieronder (Auteur, 2016).

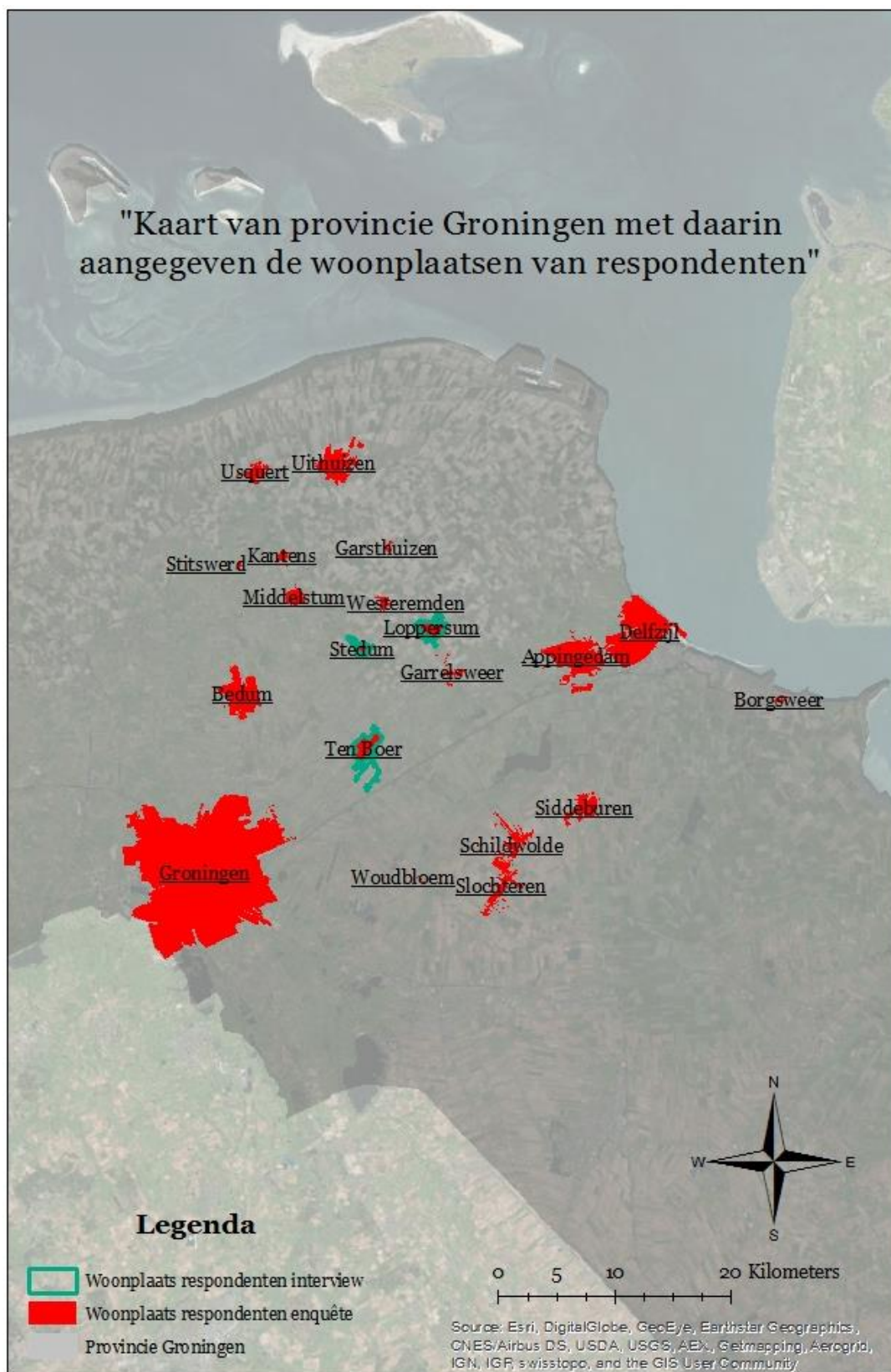
Figuur 1. Aantal respondenten naar man-vrouw verhouding

Figuur 2. Aantal respondenten naar verhouding gelovig / niet-gelovig

De respondenten die de enquête hebben ingevuld komen uit plaatsen die in aardbevingsgebied in de provincie Groningen liggen. Het aardbevingsgebied is voor dit onderzoek gedefinieerd als een plaats waar in het verleden een aardbeving is gevoeld. Hieronder is een kaart te vinden met daarin weergegeven de woonplaatsen van de respondenten van de enquête.

Bron: auteur (2016)

Het aantal respondenten dat heeft meegewerkt aan een interview is drie. Van deze N = 3 zijn twee respondenten man, één respondent is vrouw. Ze zijn allen als predikant verbonden aan een kerkelijke gemeente die in aardbevingsgebied ligt.

Hoofdstuk 4.1 - Mentale problemen naar aanleiding van aardbevingen

Een van de actoren die mensen met mentale problemen helpt is Lentis in Delfzijl. Op de website van deze actor staat onder andere dat het mogelijk is dat door aardbevingen de kwetsbaarheid van inwoners van het gebied toeneemt. Gevolgen van deze toegenomen kwetsbaarheid zijn onder andere nervositeit, stress, somberheidklachten, toegenomen alcohol- of drugsgebruik, gevoelens van moedeloosheid en toename van spanningen thuis (Lentis, 2016).

Ook uit de interviews met de predikanten kwamen enkele mentale problemen naar voren. Respondent 1 geeft aan dat bij hem geen gevallen bekend zijn van grote mentale problemen maar dat als je met mensen praat, er heel wat los komt.

"Het komt er allemaal bij. Het leven gaat nooit vanzelf, je moet altijd moeite doen om het hoofd boven water te houden. Als daar dan ook nog eens die aardbevingsproblematiek overheen komt, komt het er allemaal maar weer bij."

Hij geeft aan dat de problematiek bij mensen voor onzekerheid zorgt. Dit zorgt ervoor dat het niet eenvoudig is voor sommige mensen om het hoofd, mentaal dan wel op andere vlakken, boven water te houden. Respondent 2 geeft aan dat er bij mentale schade vaak sprake is van multiproblematiek.

"Er is vaak niet alleen sprake van aardbevingsproblematiek, maar ook van schulden, of een echtscheiding, of een heel problematisch kind, of noem het maar op."

Dat bovenop alle reeds bestaande problematiek in het leven ook nog eens de aardbevingen een constante bron van zorgen zijn, zorgt ervoor dat de situatie op een gegeven moment niet meer te houden is (Respondent 2, 2015).

Ook de resultaten van de enquête laten diverse mentale problemen zien. "Ik ben moe van het strijden tegen de instanties, heb veel hoofdpijn door spierspanning in mijn nek. Ik heb slapeloze nachten van het piekeren. Eigenlijk ben ik gewoon lichamelijk moe" (Respondent 31, 2015). De door Van der Voort & Vanclay (2014) en Lindell & Prater (2003) genoemde mentale problematiek komt hier naar voren. Ook de reactie van respondent 35 (2015) geeft een duidelijke beschrijving: "Ik heb last van slapeloosheid en ben bovenmatig gespannen. Dit komt onder meer tot uiting in het langdurig onder behandeling zijn van een 2e-lijns psycholoog. De beving van 30 december 2014 heeft bij mij gezorgd voor een post-traumatische-stress-stoornis. Dit heeft zelfs tot een ziekenhuisopname geleid..."

Respondent 41 (2015) geeft aan angst te voelen, niet alleen bij zichzelf maar ook bij zijn kinderen. Hij geeft aan dat hij 's middags uit zijn werk bang is om naar huis te rijden, angstig om wat hij aan zal treffen. "Tegelijkertijd ben ik ontzettend kwaad op de NAM en de minister, die nog steeds alleen voor het geld gaan en blijven liegen en draaien over de ernst van de situatie" (Respondent 41, 2015).

De door Lindell & Prater (2003) en Van der Voort & Vanclay (2014) genoemde mentale problemen die naar aanleiding van aardbevingen kunnen optreden lijken

ook in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen op te treden. Naast mentale problemen wordt ook overlast vaak genoemd in zowel de online als de veldwerk enquête. Hoewel dit geen mentaal probleem is, kan het wel zorgen voor problematiek van die aard. Onduidelijkheid over het verloop van het herstel en de constante aanwezigheid van werknemers van bouwbedrijven zorgt voor irritatie en schending van de privacy. De onder andere door Decanini et al. (2014) genoemde problematiek van schade aan huizen kan op deze manier een invloed hebben op de mentale gesteldheid van inwoners van het aardbevingsgebied.

Dit hoofdstuk behandelde de deelvraag: 'welke mentale problemen kunnen mensen ondervinden als gevolg van de aardbevingen?' Concluderend kan gesteld worden dat uit zowel literatuur als het uitgevoerde onderzoek blijkt dat mensen te maken hebben met stress, slapeloosheid en angst naar aanleiding van de aardbevingen. Deze reeds door Lindell & Prater (2003) en Van der Voort & Vanclay (2014) veronderstelde gevolgen worden bevestigd in het uitgevoerde onderzoek. Naast de mentale problemen is het fysieke schade die zorgt voor mentale problematiek.

Hoofdstuk 4.2 - Instanties die een rol kunnen spelen

Er zijn diverse instanties die een rol kunnen spelen in het leven van mensen die te maken hebben met mentale problemen. Gemeenten zoals de gemeente Loppersum bieden een speciaal spreekuur aan om mensen met allerlei problemen te helpen. Dit spreekuur richt zich niet alleen op fysieke schade maar ook op mentale schade (Gemeente Loppersum, 2016). Naast de gemeenten die diverse initiatieven aanbieden is ook de NAM actief in de hulpverlening. Ze zorgt voor oplossing van schade aan huizen, maar biedt mensen die problemen hebben in de mentale sfeer ook hulp aan (Vangnet Bijzondere Situaties, 2016).

Naast overheidsinstanties spelen ook particuliere instanties een rol in het oplossen van mentale problemen. Een van deze instanties is Lentis, een zorgverlener uit Delfzijl. Deze stad ligt in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen, er worden met enige regelmaat aardbevingen gevoeld (KNMI, 2016). Naast de reguliere zorg die de instantie biedt richt het zich ook specifiek op mensen met mentale klachten, zoals stress, somberheid, slapeloosheid en nervositeit. Voor het oplossen van deze problemen bieden zij diverse hulp in allerlei vormen, zoals psycho-educatie, gedragstherapeutische technieken en counseling (Lentis, 2016).

Chester (2005) en Banard (2005) beschrijven dat de kerk en het geloof een belangrijke rol kunnen spelen in het leven van mensen. Ze vinden er steun, houvast voor het leven en oplossingen voor hun problemen. Naast het feit dat mensen zelf steun kunnen halen uit de kerk als instantie, kan het zijn dat kerken eigen initiatieven ontplooiën om mensen met specifieke problemen te helpen. Hurst et al. (2008) beschrijven de afname van mentale klachten als gevolg van een door een interkerkelijk instituut aangeboden hulpprogramma. Of kerken in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen ook daadwerkelijk initiatieven starten voor deze mensen, wordt later in deze thesis beschreven.

Hoofdstuk 4.2 behandelt de volgende deelvraag: 'welke instanties spelen een rol in het bestrijden van mentale problematiek die optreedt naar aanleiding van de aardbevingen?' Er zijn concluderend diverse actoren actief op het gebied van het oplossen van mentale problemen. Allereerst is er de gemeente en de Gemeentelijke Gezondheidsdienst. Deze overheidsinstanties bieden hulp in diverse vorm aan. Daarnaast biedt de NAM hulp aan, als (zoals in het algemeen gesteld wordt)

veroorzaker van de problematiek. De kerk en het geloof kunnen een belangrijke rol spelen in het leven van mensen, en kan daarom een rol spelen in het oplossen van problemen naar aanleiding van de aardbevingen.

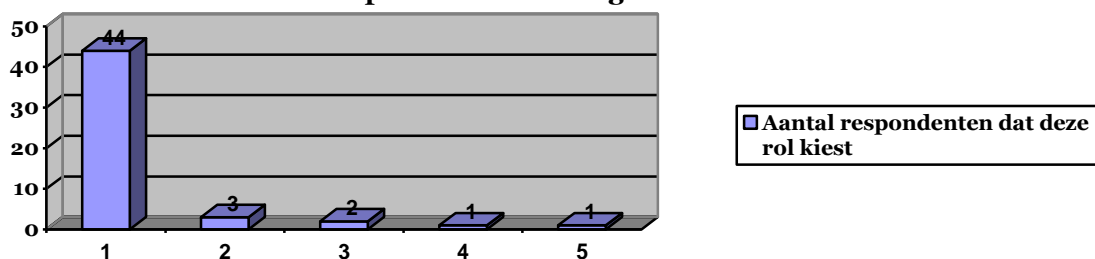
Hoofdstuk 4.3 - Beoordeling van instanties

De diverse instanties zijn beoordeeld door de respondenten die de enquête hebben ingevuld. Hen is gevraagd op een schaal van één tot en met vijf aan te geven welke rol ze een bepaalde actor zagen spelen in hun leven. De één stond hierbij voor geen rol, de vijf voor een zeer grote rol. De resultaten uit de enquête worden besproken op basis van de vragen uit de enquête.

"In welke mate speelt Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Groningen een rol in uw leven?"

Op bovenstaande vraag hebben 44 respondenten een één aangegeven. Dit is 88% van de respondenten. Het overgrote deel van de respondenten geeft dus aan dat de Gemeentelijke Gezondheidsdienst geen rol speelt in hun leven. Zie voor een verdere verdeling van de keuzes figuur 3 (Auteur, 2016). De respondent die de instantie een zeer grote rol liet spelen in zijn of haar leven, is de respondent die reeds eerder genoemd werd. "Indirect heb ik veel te maken met deze instantie, namelijk via een 2e-lijns psycholoog" (Respondent 35, 2015). Reacties van respondenten die aangeven dat de Gemeentelijke Gezondheidsdienst geen rol speelt in hun leven lopen uit één van "geen contact" (Respondent 32, 2015) tot "geen gebruik van gemaakt" (Respondent 40, 2015).

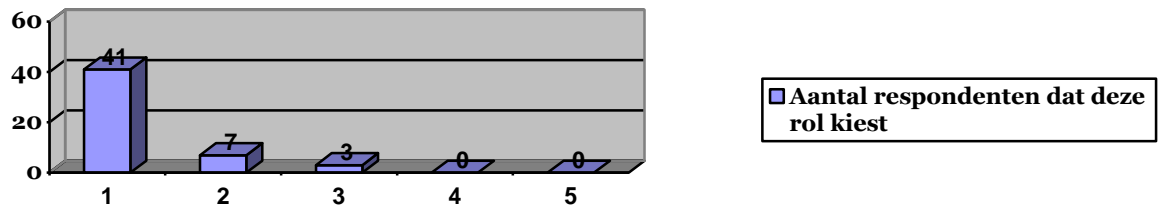
Figuur 3
"Welke rol speelt GGD Groningen in uw leven?"

"In welke mate speelt het gemeentelijk spreekuur van uw gemeente een rol in uw leven?" of *"In welke mate speelt het gemeentelijk spreekuur van de gemeente Loppersum een rol in uw leven?"*

Ook bovengenoemde instantie lijkt geen grote rol te spelen. Zo heeft 41 van de respondenten een 1 aangegeven, met redenties als "Ik wist hier het bestaan niet van" (Respondent 44, 2015). Respondenten geven verder aan dat het in hun ogen geen zin heeft om er heen te gaan, omdat het volgens hen niets helpt om dit spreekuur te bezoeken of dat ze zich niet uitgenodigd voelen om de bijeenkomsten te bezoeken. Geen enkele respondent geeft verder aan een gemiddeld of grotere rol te zien voor het gemeentelijk spreekuur. Hieruit valt vooralsnog, binnen de kaders van dit onderzoek, te concluderen dat het gemeentelijk spreekuur geen rol speelt in het leven van mensen met mentale problemen als gevolg van de aardbevingen. Zie voor een grafische weergave van de antwoorden figuur 4 (Auteur, 2016).

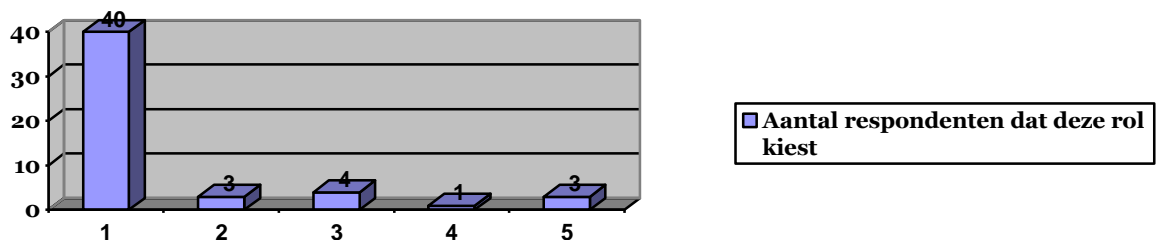
Figuur 4.
"Welke rol speelt het gemeentelijk spreekuur van uw gemeente in uw leven?"

"In welke mate speelt het Vangnet Bijzondere Situaties van de NAM een rol in uw leven?"

40 van de 50 respondenten geven aan dat het Vangnet Bijzondere Situaties van de NAM geen rol speelt in hun leven, ze kruisen daarvoor een één aan. Zie voor de overige scores op dit onderdeel figuur 5 (Auteur, 2016). Een deel van de respondenten geeft aan dat ze niet in aanmerking komen voor het Vangnet, omdat hun situatie niet 'gevaarlijk' of 'bedreigend' genoeg is. "Ik kom niet in aanmerking voor het Vangnet. Ook al zit ik volledig klem en leef ik in angst, mijn situatie is niet 'bijzonder'" (Respondent 41, 2015). Een aantal respondenten geeft aan tevreden te zijn over de door de NAM genomen maatregelen met betrekking tot de reparatie van hun woning. Een andere respondent is echter zeer negatief; via de NAM heeft ze een gesprek gehad met de burgemeester om over haar wens om te verhuizen te praten. Dit gesprek resulteerde nergens in, omdat haar situatie niet acuut genoeg was (Respondent 35, 2015).

Figuur 5.
"Welke rol speelt het Vangnet Bijzondere Situaties in uw leven?"

"In welke mate speelt de poliniek van Lentis in Delfzijl een rol in uw leven?"

Deze vraag is niet door alle respondenten ingevuld. Slechts 20 respondenten kregen deze vraag voorgelegd, en 18 van hen gaven aan deze instantie geen rol te zien spelen. Twee respondenten geven een gemiddelde rol aan, maar geven hierbij een verklaring die niet bijdraagt aan beantwoording van de vragen in het onderzoek, namelijk dat ze liever een huisarts bezoeken (Respondent 37, 2015) of slechts een 'ja'.

Het feit dat de vraag slechts aan 20 respondenten is voorgelegd, vloeit voort uit het feit dat het onderzoek in eerste instantie gericht was op gemeenten waar deze instantie bekend zou kunnen zijn. Toen de reacties op de enquête achterbleven bij de

verwachting, is het onderzoek in een groter gebied voortgezet. De polikliniek van Lentis verloor daardoor aan relevantie, omdat de instantie niet in het gehele onderzochte gebied bekend is. Mede door de keuze om het onderzoeksgebied te vergroten zijn de resultaten van de 20 respondenten die deze vraag wél beantwoord hebben minder relevant voor het onderzoek. De testgroep is namelijk nog kleiner geworden, wat nog minder mogelijkheid geeft tot het doen van uitspraken over de rol die de actor speelt.

Dit hoofdstuk beantwoordt de vraag 'hoe wordt de rol van de diverse instanties door inwoners van het gebied beoordeeld?' Concluderend kan gesteld worden dat de bevraagde instanties een kleine tot zeer kleine rol spelen in het leven van mensen die in het aardbevingsgebied van de provincie Groningen wonen. Slechts het Vangnet Bijzondere Situaties van de NAM vertoont een hogere score dan de andere actoren. Echter, voor veel respondenten is deze instantie vooral van nut bij fysieke schade, waarnaar in deze thesis verder geen onderzoek is gedaan.

Hoofdstuk 4.4 - De specifieke rol van de kerk

"In welke mate speelt een kerkelijke gemeente een rol in uw leven?"

Bovengenoemde vraag richt zich op de rol van de kerk specifiek in het leven van mensen in aardbevingsgebied, een toespitsing die ook terug is te vinden in de gestelde hoofdvraag. Van de in totaal 50 respondenten in de enquête geeft 54% (N = 27) aan dat de kerk voor hen geen rol speelt. Het niet aangesloten zijn bij een kerkelijke gemeente, veelal de reden dat men aangeeft geen rol voor de kerk te zien, wil niet zeggen dat het geloof (in een breder perspectief) geen rol speelt voor mensen. Enkele respondenten geven aan religieus te zijn maar geen behoefte te hebben aan het bezoek van een kerk of het aansluiten bij een kerkelijke gemeente.

Naast de respondenten die de kerk geen rol in hun leven zien spelen, zijn er 3 respondenten die de kerk een kleine rol toedichten, 7 respondenten die een kerkelijke gemeente een gemiddelde rol geven, 5 respondenten die een kerkelijke gemeente een grote rol toedichten en ten slotte zijn er 9 respondenten die een kerkelijke gemeente een zeer grote rol toedichten. Sommige respondenten geven aan dat een kerkelijke gemeente een rol speelt in hun leven, maar dat ze er in verband met de aardbevingsproblematiek in de provincie geen extra gebruik van hebben gemaakt.

Respondenten geven uiteenlopende redeneringen voor de (al dan niet grote) rol die ze de kerk toedichten.

"Ik heb steun aan mijn gemeenteleden en God. Zingeving is moeilijk in een situatie als deze, gelukkig is er meer dan alleen het aardse." (Respondent 41, 2015)

"Iedere zondag zit ik in de kerk, en spreek ik met gemeenteleden. Met deze personen spreek je dan ook wel over, onder andere, de aardbevingsproblematiek. Je wisselt dan van gedachten, en je hoort hoe andere mensen de problemen oppakken."
(Respondent 42, 2015)

"Verschillende gemeenteleden van onze kerk hebben en hadden aardbevingschade."
(Respondent 48, 2015)

"Ik ben lid van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt in Loppersum. Het geloof in God zijn de basis van mijn leven en daarom het (de kerkelijke gemeente, red) een grote rol." (Respondent 11, 2015)

"We gaan op zondag naar de kerk, het is fijn om met mensen te praten die ook problemen hebben." (Respondent 14, 2015)

"Je kunt ook er buiten de zondagen om terecht (bij Baptisten Gemeente Hoogezand, red.) en het geeft vriendschappen, waardoor ontspanning ontstaat, ook over thema's van uw onderzoek" (Respondent 27, 2015)

De hierboven gequote reacties van respondenten geven een divers beeld van redeneringen. Veel mensen geven de kerk naast waardering vanuit een geloofsperspectief ook waardering vanuit een sociaal oogpunt. Het gesprek met andere mensen, die wellicht soortgelijke problemen in hun leven ervaren, doet mensen goed. Ze halen er steun uit gaan na een gesprek over oplossingen bij andere weer gesterkt de week in. Aldrich (2013) spreekt over sociaal kapitaal, als hij het investeren van mensen in elkaar aanhaalt in zijn werk. Komproe & Wind (2012) geven aan dat een verhoogd sociaal kapitaal het aantal mentale klachten kan laten afnemen. Een kerk kan, zoals ook door de respondenten is genoemd, een sterke sociale functie hebben.

De rol van de kerk is niet alleen onderzocht aan de hand van de rol die respondenten van de enquête de kerk toedichten, maar ook aan de hand van de interviews die zijn afgenomen met predikanten van drie verschillende kerken die in aardbevingsgebied liggen. Middels deze interviews is onderzocht welke initiatieven kerken ontplooiën om mensen met problemen naar aanleiding van de aardbevingen te helpen. In de loop van de interviews is gebleken dat de onderzochte kerken geen speciale initiatieven ontplooiën voor gemeenteleden met problemen. Daarom is mede onderzocht waarom dit niet het geval is.

Respondent 1 geeft aan dat er op het moment van spreken nog geen initiatieven zijn. Op kerkenraadsvergaderingen is wel gesproken over een mogelijkheid om de gezamenlijke kerken uit het dorp iets te laten organiseren voor mensen met problemen. "Je zou aan een soort inloopspreekuur kunnen denken. Je zou ook een activiteit voor die mensen in zo'n straat kunnen organiseren, zodat ze bij elkaar kunnen komen." De focus van deze kerkelijke gemeente lijkt mede door bovengenoemde uitspraken op het gesprek van kerkgangers onderling te liggen. Deze aanpak bleek eerder onder respondenten van de enquête als prettig ervaren te worden. Wederom komt de opbouw van sociaal kapitaal als factor naar boven (Aldrich, 2013; Komproe & Wind, 2012). De respondent geeft wel aan dat mensen in eerste instantie nogal afhoudend reageren maar dat men er, nadat een gesprek op gang is gekomen, "men bij zichzelf ontdekt dat men er behoefte aan zou kunnen hebben" (Respondent 1, 2015). Respondent 2 haalt ook deze afhoudende reactie aan.

Op de vraag hoe het komt dat mensen weinig spreken over de aardbevingsproblematiek in verhouding tot hun kerkelijke gemeente geeft ze aan: "..., en ik heb het idee dat mensen dit zien als hun persoonlijke kwestie. Daar heeft een dominee of kerkenraad niets mee te maken." en, nadat een verhaal van één van de gemeenteleden ter sprake komt: "... hij ziet dat als een louter persoonlijke taak, die heeft niet de behoefte om dat in het verband van de geloofsgemeenschap een plaats te geven." (Respondent 2, 2015) De wens van de Nederlandse overheid om de burger meer zelfredzaam te maken (Kolen, 2010) lijkt hiermee uit te komen. Dit lijkt echter in tegenspraak met de theorie van sociaal kapitaal, die juist nadruk legt op sociale

cohesie (Aldrich, 2013). Respondent twee herkent Aldrichs theorie klaarblijkelijk niet, of in mindere mate in haar gemeente.

Het feit dat mensen weinig spreken over hun persoonlijke problemen resulteert in een klein initiatief van de kerken die onderzocht zijn. Toch staan de predikanten niet onwelwillend tegenover eventuele initiatieven. Respondent 2 geeft aan het als haar taak te zien om de vraag, die volgens haar latent aanwezig is, boven tafel te krijgen. Ze geeft aan uit het midden van het land verhuisd te zijn naar Groningen om het concept van 'er is een probleem, dat gaan we aanpakken' op te pakken in haar werk als predikant. Ze loopt er echter tegenaan dat mensen weinig spreken over de problematiek omdat ze het als een persoonlijke zaak beschouwen. Ze geeft aan dat mensen vinden dat ze het zelf moeten oplossen. Ook hierin komt de zelfredzaamheid zoals beschreven door Boutellier & Van Steden (2010) naar voren.

Respondent 1 geeft aan het onderwerp initiatieven besproken te hebben met zijn kerkenraad, maar dat er nog geen concreet plan ligt. Respondent 3 beaamt dit: "Nee, dat (een plan, red.) zou ad hoc besloten moeten worden". Hoofdstuk 4.4 behandelt deelvraag 4, 'welke rol speelt specifiek de kerk in de genoemde problematiek en hoe wordt deze rol door bezoekers dan wel predikanten beoordeeld?' Het onderzoek wijst uit dat er vanuit kerken weinig initiatieven gestart zijn, maar dat dit als grootste reden heeft dat er geen behoefte aan is onder de bezoekers van de kerk. In elk geval wordt er volgens de respondenten uit de interviews weinig over het feit gesproken dat mensen er behoefte aan kunnen hebben. Dit lijkt in tegenstelling tot literatuur die zegt dat 'het geloof, in geval van mentale problemen een rol kan spelen' (Hurst et al., 2008). Respondenten in de enquête geven aan dat de kerk voor hen wel een rol speelt, maar dan vooral op sociaal vlak.

Hoofdstuk 5 - Conclusie en discussie

Middels een enquête en diverse interviews is onderzocht welke rol diverse actoren spelen in het leven van mensen met mentale problemen naar aanleiding van de aardbevingen in de provincie Groningen. Daarnaast is de specifieke rol van de kerk in deze problematiek onderzocht. Aardbevingen hebben gevolgen die zowel fysiek als mentaal van aard zijn. De fysieke problemen bestaan uit schade aan woningen, infrastructuur en dergelijke (Decanini et al., 2014). De mentale schade wordt door Lindell & Prater (2003) en Van der Voort & Vanclay (2014) omschreven als schade gerelateerd aan slapeloosheid, stress, angst of lusteloosheid.

Er zijn diverse instanties die een rol kunnen spelen in het oplossen van de mentale problematiek. Allereerst zijn er overheidsinstanties als gemeenten en de Gemeentelijke Gezondheidsdienst die diverse initiatieven ontplooiën om mensen met mentale klachten te helpen. Daarnaast zijn er semi-overheidsinstanties als de NAM (als winner van het gas, en dus veelal verantwoordelijk gehouden voor de aardbevingen) en particuliere instanties als Lentis in Delfzijl. Naast deze instanties is ook de kerk een instantie van belang. Geloven en de kerk kunnen een grote rol spelen in het begrijpen van lijden (Chester, 2005) en onderzoek van Hurst et al. (2008) heeft aangetoond dat door de kerk ontplooiëde initiatieven de vraag naar mentale hulp laten afnemen. Naast deze factoren speelt ook het sociaal kapitaal van de burger een rol in het voorkomen van problemen van mentale aard (Aldrich, 2013). Dit sociaal kapitaal kan vergroot worden door participatie in een kerkelijke gemeente.

Uit de afgenomen enquêtes is gebleken dat diverse actoren door veel mensen een kleine rol is toegedicht. Ze hebben daar diverse redenen voor, maar veelal worden redenen als 'bezoek ik niet' en 'nog nooit van gehoord' genoemd. Dit is voor de onderzochte instanties een teken dat ze wellicht beter aan hun promotie moeten werken. Ze profileren zich onder andere op hun websites als instanties die mensen kunnen helpen, maar blijkbaar zien respondenten die rol minder voor de instanties weggelegd. Natuurlijk dient opgemerkt te worden dat slechts een kleine, en daardoor niet representatieve steekproef uit een zeer grote populatie getrokken is. Er kunnen daarom geen harde conclusies getrokken worden.

Ook de kerk lijkt geen grote rol te spelen in het oplossen van mentale problemen. Hoewel de kerk en geloven voor bijna de helft van de respondenten een rol speelt, lijkt de kerk in het oplossen van mentale problemen weinig steun te bieden. Dit beeld wordt ook bevestigd door de respondenten die hebben geparticipeerd in het interview. Ze bevestigen allen dat er op het moment van onderzoeken geen specifieke initiatieven zijn, maar dat daar wel ruimte voor is mocht er behoefte aan zijn onder de bezoekers van de kerk. De karakters van de Groningers worden nogal eens aangehaald als reden voor het niet vragen naar hulp aan de kerk. Dat de kerkbezoeker het oplossen van zijn of haar problemen daarnaast als een persoonlijke zaak ziet, lijkt gerelateerd aan de zelfredzaamheid van burgers die in Nederland gestimuleerd wordt. Boutellier & Van Steden (2010) geven aan dat de burger zelf verantwoordelijkheid moet nemen in het oplossen van zijn problemen.

De reeds genoemde niet-representatieve resultaten zijn een zwakte in het uitgevoerde onderzoek. Om algemene uitspraken over de rol van de onderzochte actoren te kunnen doen dient meer onderzoek gedaan worden. Voor vervolgonderzoek kan het uitgevoerde onderzoek een interessante start zijn: hoe kan het dat instanties zich profileren als instanties die mensen helpen, terwijl er op straat vrij weinig van te merken is. Een sterke kant van het onderzoek zijn de interviews die gehouden zijn

met de predikanten van enkele gemeentes. De informatie uit deze gesprekken is waardevol voor het beantwoorden van de vraag welke rol de kerk zichzelf toedicht bij het oplossen van problemen bij mensen met mentale dan wel fysieke problemen.

"Welke rol spelen diverse actoren in het leven van mensen met mentale problemen naar aanleiding van de aardbevingen in de provincie Groningen, en welke rol speelt specifiek de kerk hier in?" Concluderend kan gesteld worden dat de onderzochte actoren een vrij kleine rol spelen, en dat ook de kerk een relatief kleine rol heeft. Dat de onderzochte actoren zich profileren als actoren die de problemen willen verhelpen, is in het licht van dit onderzoek opvallend te noemen. De onderzochte kerken spelen op het moment van onderzoeken geen specifieke rol in het oplossen van de problemen, maar zien wel mogelijkheden tot initiatieven. Deze initiatieven zullen echter pas ontplooid worden als er vraag naar is vanuit de gemeenteleden, wat gezien het karakter van de Groninger niet snel het geval zal zijn. De kerk speelt echter wel een rol in het verhogen van het sociaal kapitaal van de bezoeker, wat een vermindering van het aantal mentale klachten kan hebben (Komproe & Wind, 2012). Middels deze weg speelt de kerk dus een rol in de oplossing van de mentale problematiek.

Literatuurlijst

Aldrich, D. P. (2013). Building Resilience - Social Capital in Post Disaster Recovery. *Major Disaster & Resilience of Society. Lessons Learnt from the Past, for the Future. FSO Update, Department of Civil Engineering. The University of Tokyo*, 2014, 16-19.

Banard, M. (2005). Behoort praktische theologie tot de cultural studies? *Verbum et Ecclesia (jaargang 26, nr. 3)*, 2005, 659-676.

Barribal, L. & While, A. (1994). Collecting data using a semi-structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing (Volume 19)*, 1994, 328-335.

Boutellier, J.C.J. & Van Steden, R. (2010). Sociaal veilig, paradoxen van zelfredzaam burgerschap. Vrije Universiteit Amsterdam, via <http://dare.uvu.nl/handle/1871/38298>. Geraadpleegd op 14 januari 2016.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016). *Religieuze betrokkenheid van bevolkingsgroepen 2010-2015*, Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/C3344AD7-8513-45AE-BB16-D1B277FE34BA/0/2015BT11religieuzebetrokkenheidvanbevolkingsgroepen20102014.pdf>

Decanini, L. D., Liberatore, D., Liberatore, L. & Sorrentino, L. (2014). The performance of churches in the 2012 Emilia earthquakes. *Bulletin of Earthquake Engineering, (Volume 12, nr. 5)*, oktober 2014, 2299-2331.

Gemeente Loppersum (2016). Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via www.loppersum.nl

GGD Groningen (2016). Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://ggd.groningen.nl/ghor/aardbevingen>

Helsloot, I. & Ruitenbergh, A. G. W. (2004). Zelfredzaamheid van burgers bij rampen en zware ongevallen. COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Regionale Brandweer Amsterdam e.o.

Hurst, G.A., King, J.E., Viken, R. & Williams, M. G. (2008). Faith-based intervention in depression, anxiety, and other mental disturbances. *Southern Medical Journal (Volume 101, nr. 4)*, april 2008, 388-392.

Kolen, B. (2010). Zelfredzaamheid bij overstromingen en grootschalige evacuaties. *Zelfredzaamheid*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag, 139 - 163.

Komproe, I. H. & Wind, T. R. (2012). The mechanisms that associate community social capital with post-disaster mental health: A multilevel model. *Social Science & Medicine (75)*, juli 2012, 1715-1720.

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (2016). *Aardbevingen*. Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://www.knmi.nl/nederland-nu/seismologie/aardbevingen>.

Lentis (2016). Geraadpleegd op 13 december 2015 tot en met 14 januari 2016 via <https://www.lentis.nl/probleem/aardbevingen-en-psychische-klachten>

Lindell, M. K. & Prater, C. S. (2003). Assessing Community Impacts of Natural Disasters. *Natural Hazards Review*, november 2003, 176-185.

Mitchell, J.T. (2000). The hazards of one's faith: hazard perception of South Carolina Christian clergy. *Environmental Hazards (2)*, 2000, 25-41.

NOS.nl (2016). *Diverse artikelen.* Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via www.nos.nl

Nu.nl (2016). *Diverse artikelen.* Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via www.nu.nl

NRC.nl (2016). *Aardschok met kracht 3,1 in Groningen - zwaarste beving dit jaar.* Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/30/aardschok-met-kracht-31-in-groningen-zwaarste-beving-dit-jaar/>

NRC.nl (2016). *Rechter: NAM moet nu al betalen voor waardedaling huizen Groningen.* Geraadpleegd op 13 december 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/02/rechter-nam-moet-vooraf-opdraaien-voor-waardedaling-huizen-groningen/>

Sargosso (2014). Geraadpleegd op 13 december 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://sargosso.nl/aardbevingen-in-groningen/>

Staatstoezicht op de mijnen (2013). *Jaarverslag 2013*, Den Haag: Staatstoezicht op de mijnen (SodM), Ministerie van Economische Zaken.

Turner, D. W., III (2010). Qualitative interview design: A practical guide for novice investigators. *The Qualitative Report, (Volume 15, nr. 3)*, januari 2010, 754-760.

Van der Voort, N. & Vanclay, F. (2014). Social impacts of earthquakes caused by gas extraction in the Province of Groningen, The Netherlands. *Environmental Impact Assessment Review (volume 50)*, januari 2015, 1-15.

Vangnet Bijzondere Situaties (2016). Geraadpleegd op 24 september 2015 tot en met 14 januari 2016 via <http://www.vangnetbijzondersituaties.nl>

Bijlage 1 - vragenlijst enquête

Met vrez en beven

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek! Mijn naam is Karl Sluiter, en ik woon in Groningen. Ik doe voor mijn Bachelorproject voor de studie Sociale Geografie en Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen onderzoek naar diverse instanties die een rol spelen in het leven van mensen met mentale problemen als gevolg van de aardbevingen in de provincie Groningen.

Uit literatuur is gebleken dat mensen last kunnen hebben van stress, slapeloosheid, angst of depressies. Om de rol van de diverse instanties te onderzoeken wil ik u vragen voor de verderop genoemde instanties aan te geven in welke mate ze een rol spelen in uw leven. Een toelichting kunt u geven in de open ruimte onder de vraag.

De door u gegeven antwoorden zullen volledig anoniem verwerkt worden. U bent dus op geen enkele manier herkenbaar terug te vinden in het onderzoek. Allereerst zullen enkele algemene vragen gesteld worden.

Wat is uw geslacht? (omcirkel wat voor u van toepassing is)

man / vrouw

Wat is uw leeftijd?

Wat is uw woonplaats?

Wat is uw hoogst genoten opleiding? (omcirkel wat voor u van toepassing is)

Basisonderwijs / VMBO / HAVO / VWO / MBO / HBO / WO / weet niet / n.v.t.

Wat is uw gemiddelde jaarinkomen? (omcirkel wat voor u van toepassing is)

< €15.000 / €15.000 - €30.000 / € 30.000 - €45.000 / > €45.000 / weet niet / n.v.t.

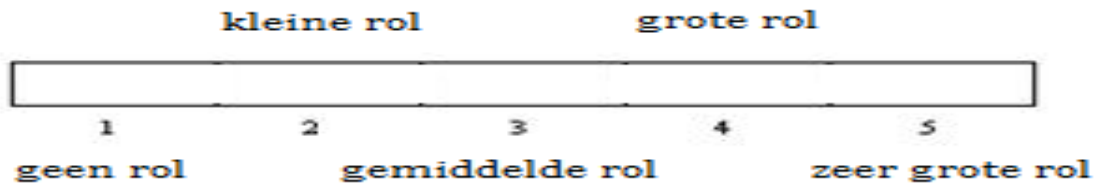
Beschouwd u zichzelf als gelovig? (omcirkel wat voor u van toepassing is)

ja / nee / weet niet / n.v.t.

Welke problemen ondervindt u naar aanleiding van de aardbevingen? Deze problemen kunnen van allerlei aard zijn. Probeer zo specifiek mogelijk te zijn.

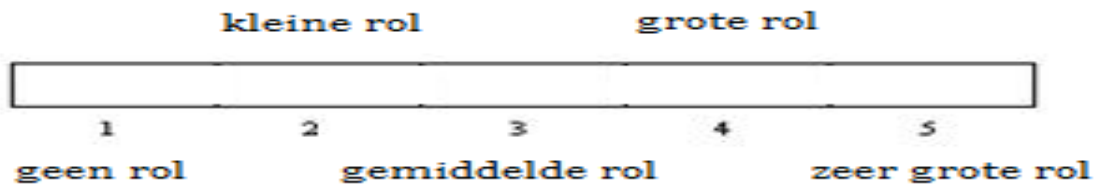
U kunt aangeven in welke mate een instantie een rol speelt in uw leven door op de balk een kruisje te zetten bij het cijfer dat voor u van toepassing is.

In welke mate speelt Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Groningen een rol in uw leven?

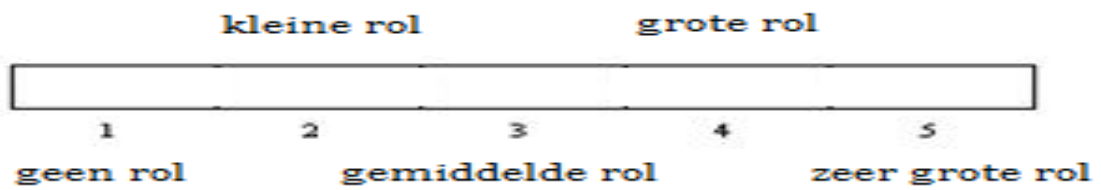
Kunt u aangeven waarom deze instantie deze rol voor u speelt?

In welke mate speelt het gemeentelijk spreekuur van uw gemeente een rol in uw leven?

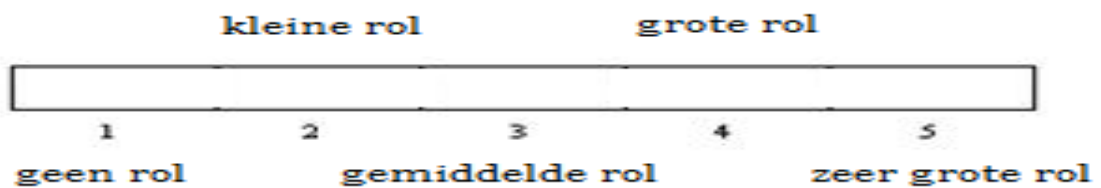
Kunt u aangeven waarom deze instantie deze rol voor u speelt?

In welke mate speelt het Vangnet bijzondere situaties van de NAM een rol in uw leven?

Kunt u aangeven waarom deze instantie deze rol voor u speelt?

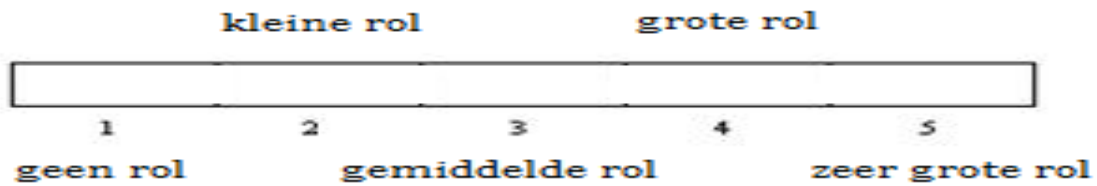
In welke mate speelt de polikliniek van Lentis in Delfzijl een rol in uw leven?

Kunt u aangeven waarom deze instantie deze rol voor u speelt?

N.B. deze vraag is in de digitale enquête verwijderd.

In welke mate speelt een kerkelijke gemeente een rol in uw leven?

Kunt u aangeven waarom deze instantie deze rol voor u speelt?

Indien van toepassing. Bij welke gemeente, en in welke plaats, bent u aangesloten?

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête. Bent u benieuwd naar het eindresultaat van het onderzoek? Laat dan hieronder uw e-mailadres achter. Het onderzoek zal u dan eind januari toegezonden worden.

Met dank aan mijn begeleiders, M. M. Bakema MSc, G. van Campenhout MSc en Prof. Dr. D. Strijker.

N.B. De digitale enquête kent dezelfde manier van vraagstelling als de fysieke enquête. De link naar het digitale onderzoek is hier te vinden:

www.thesistools.com/web/?id=489500 en www.thesistools.com/web/?id=489193

De digitale enquête eindigend op 193 richt zich op inwoners van de gemeente Loppersum. De digitale Enquête eindigend op 500 richt zich op mensen die überhaupt in aardbevingsgebied wonen.

Bijlage 2 - format interviews

Goedendag, allereerst hartelijk dank dat u de tijd wilt vrijmaken voor het deelnemen aan dit onderzoek. Mijn naam is Karl Sluiter en ik ben student Sociale Geografie en Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. In het kader van mijn Bachelorproject doe ik onder begeleiding van Melanie Bakema MSc, Gijs van Campenhout MSc en prof. dr. Dirk Strijker onderzoek naar de rol van diverse actoren in het leven van mensen met mentale problemen, en specifiek naar de rol van de kerk hierin. Mentale problemen worden gedefinieerd als problemen zoals stress, slapeloosheid, vermoeidheid of depressie. Het onderzoek wordt opgenomen voor een goede uitwerking van de resultaten maar anonimiteit van de deelnemer is volledig gegarandeerd, zowel bij de opslag van de data als bij de uitwerking in het verslag van het project. Gaat u akkoord met opname van het interview?

Vraag 1a: Welke problemen ondervinden mensen die u spreekt naar aanleiding van de aardbevingen in de provincie Groningen?

Vraag 1b (indien van toepassing, want wordt misschien al genoemd bij 1): Zijn er bij u mensen bekend die te maken hebben met mentale problemen naar aanleiding van de aardbevingen?

Vraag 1c: Wat houden deze problemen in?

Vraag 2a: Hoe gaat uw kerkelijke gemeente om met mensen die mentale problemen hebben naar aanleiding van de aardbevingen?

Vraag 2b: Kunt u specifieke initiatieven noemen die uw gemeente ontplooit om mensen met de mentale problemen te helpen?

Vraag 3: Zijn de initiatieven die uw kerkelijke gemeente ontplooit ook als zodanig bekend bij uw kerkgangers?

Vraag 4: Kunt u aangeven hoe de door uw kerkelijke gemeente geïnitieerde initiatieven door de gemeenteleden gewaardeerd worden? Bijvoorbeeld op basis van bezoekersaantallen, gesprekken met deelnemers en dergelijke?

Vraag 5: Denkt u dat er mogelijkheid tot verbetering van de initiatieven is, en zo ja: hoe zou dit verbeterd kunnen worden?

Hartelijk dank voor het beantwoorden van deze vragen. Eind januari zal het onderzoek afgerond zijn en is er voor u de mogelijkheid de resultaten te ontvangen. Hiervoor kunt u uw gegevens afstaan aan de onderzoeker. Een goede dag gewenst verder.

Bijlage 3 - transcript geïnterviewde 1

N.B. vetgedrukte tekst is tekst van de onderzoeker.

Bijlage 4 - transcript geïnterviewde 2

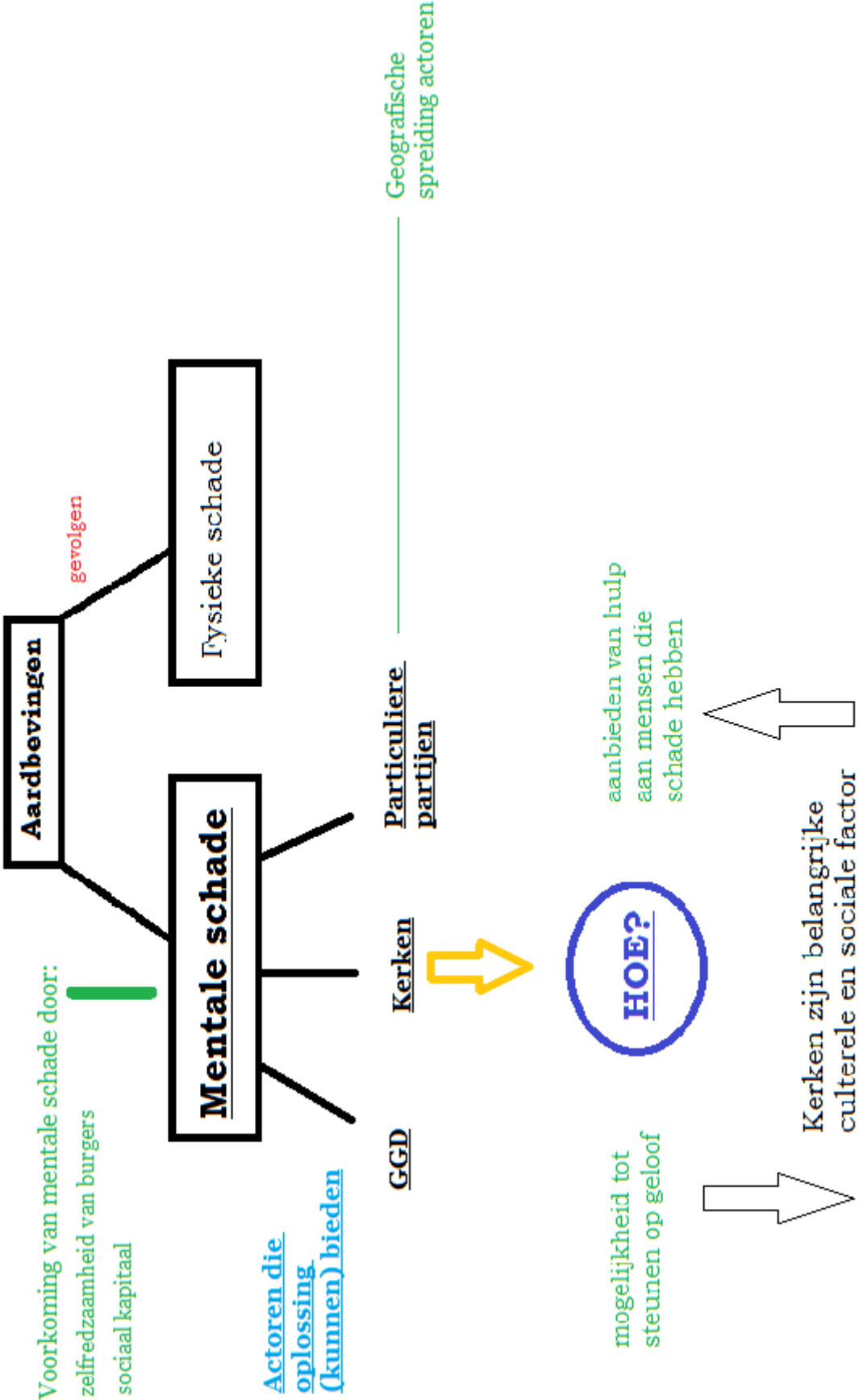
N.B. vetgedrukte tekst is tekst van de onderzoeker.

Bijlage 5 - transcript geïnterviewde 3

N.B. vetgedrukte tekst is tekst van de onderzoeker.

Om privacyredenen zijn de transcripten voor deze versie verwijderd.

Bijlage 6 - conceptueel model

Bijlage 7 - format mail werven respondenten interview

Voor het werven van respondenten voor het interview is onderstaande mail verzonden aan zo'n tien predikanten in diverse plaatsen in het aardbevingsgebied in Groningen.

"Dag dominee,

Voor mijn onderzoek naar de gevolgen van aardbevingen (en speciaal de rol van de kerk in het leven van mensen) aan de Rijksuniversiteit in Groningen ben ik op zoek naar respondenten die mij kort (zo'n 30 minuten) te woord willen staan over initiatieven die de kerk ontplooit. Omdat er enige druk achter zit, wil ik u vragen of u volgende week dinsdagmiddag, woensdagmiddag of donderdag tijd heeft om kort met mij hierover in gesprek te gaan.

Ik hoor heel graag van u!

Met vriendelijke groet,

Karl Sluiter"